

Evropska unija i njene članice prepoznale su da bi Energetska povelja mogla blokirati izlaz iz ere fosilnih goriva, s obzirom na to da dozvoljava energetske kompanijama da tuže države pred arbitražnim sudovima za milijarde evra odštete, ukoliko zemlje usvoje klimatsko zakonodavstvo. Zakonske klauzule i potpisnice ECT-a mogle bi onemogućiti pravovremeno uklanjanje ovih prepreka u borbi protiv klimatskih promena.

Ugovor o energetskej povelji

Ugovor o energetskej povelji je malo poznati ugovor o zaštiti investicija. Sve države EU potpisale su ga početkom 1990-ih. Ugovor je nekada bio namenjen za zaštitu korporacija koje su investirale u zemlje sa neizvesnom pravnom situacijom, poput bivših sovjetskih država 90-ih. Ali pošto je tekst ugovora nejasno sročeno, investitori u sektor energetike sada ga mogu koristiti da tuže države za milijarde evra odštete, ukoliko one usvoje zakone o postepenom ukidanju uglja, nafte ili gasa kako bi postigle svoje klimatske ciljeve.

Britanska naftna kompanija Rockhopper tuži Italiju za odštetu od oko 225 miliona evra pred međunarodnim arbitražnim sudom zbog zabrane proizvodnje nafte. Nemačka energetska kompanija RWE zahteva od Holandije 1,4 milijarde evra, jer će država zabraniti sagorevanje uglja od 2030. godine. Kao rezultat toga, RWE će morati da ugasi termoelektranu u zemlji. Poslednjih nekoliko meseci, Investigate Europe razgovarao je sa brojnim pravniciima, naučnicima, aktivistima i političarima. Oni su upozorili da bi pravo na tužbu iz Energetske povelje moglo dovesti do toga da države odlažu, slabe ili napuštaju svoje klimatske mere.

Promene u izradi

Reforma Ugovora o energetskej povelji započela je u novembru 2018. godine, kada je 55 ugovornih strana Povelje glasalo za njenu modernizaciju. Grupa za modernizaciju identifikovala je manje od 25 tema za diskusiju. Države EU dale su Komisiji mandat za pregovore u julu 2019. godine. Gotovo godinu dana kasnije, u maju 2020. godine, Komisija je predstavila svoju pregovaračku poziciju. Ali ostavila je otvorenu jednu važnu tačku: Koji bi ekonomski sektori i dalje trebali biti zaštićeni reformisanim Ugovorom o energetskej povelji?

U oktobru prošle godine, Komisija je konačno poslala državama članicama predlog za buduće ekonomske sektore. Predlaže da ECT pokriva postojeće investicije u uglj, naftu i gas još 10 godina, a da nova ulaganja u pojedine termoelektrane na gas budu obuhvaćena Ugovorom do 2040. godine. Dokument Saveta EU do kojeg je došao Investigate Europe pokazuje da su Austrija i Luksemburg tražili da se zaštita fosilne infrastrukture zaustavi mnogo ranije. Druge države, poput Španije, tvrdile su da bi samo termoelektrane na gas sa vrlo niskim emisijama CO2 trebalo biti i dalje obuhvaćene Poveljom.

Ali bilo je protivljenja i sa druge strane spektra. Vlade Malte, Kipra, Hrvatske, Slovačke, Češke, Mađarske, Grčke, Rumunije, Litvanije i Poljske otvoreno su se usprotivile ambicioznijoj poziciji u Savetu. Na kraju je postignut kompromis koji se od prvobitnog predloga Komisije razlikovao samo u nijansama: postojeće elektrane na uglj biće zaštićene još 10 godina reformisanim Ugovorom o energetske povelji, a nove elektrane na gas do 2040. godine.

Put koji je pred nama

Iako su se evropske države složile oko zajedničkog pravca, to ne mora značiti da će ugovor uskoro biti modernizovan. Grupa za modernizaciju Ugovora o energetske povelji sastaje se već godinu dana. Prošle godine grupa se sastala četiri puta. Do sada se bavio vrlo fundamentalnim pitanjima, poput toga ko će ubuduće morati da plaća honorare advokata i sudske troškove. Procenjuje da će biti potrebno najmanje dve godine da se sporazum postigne. Sledeća runda pregovora zakazana je za početak marta.

Stoga je upitno da li će za dve godine postojati novi ili revidirani ugovor koji će zaštititi klimu umesto da je ugrozi. Sve strane moraće da se slože sa novom verzijom ugovora, ali japanska vlada je već objavila 2019. godine da veruje „da nije neophodno menjati trenutne odredbe ECT-a“.

Nekoliko francuskih ministara izrazilo je svoju frustraciju zbog nedostatka napretka. U pismu Komisiji, u koje je Investigate Europe imao uvid, predviđaju da modernizacija „verovatno neće biti završena za nekoliko godina“. Takođe navode da su ciljevi EU su „daleko od ostvarivanja“. Francuska je, stoga, sugerisala želju da „javno razgovara“ o „koordiniranom povlačenju“ iz Energetske povelje.

Početak februara, španska vlada takođe je uputila sličnu pretnju. Ako ne bi bilo moguće uskladiti Ugovor o energetske povelji sa evropskim klimatskim ciljevima, navodi vlada, povlačenje bi bilo „jedino efikasno dugoročno rešenje“.

Krajem prošle godine, blizu 100 parlamentaraca EU zatražilo je u pismu Komisiji, Savetu i državama članicama da se razmotri napuštanje. U pismu se kaže da će EU, ukoliko ugovor ne bude modernizovan do kraja 2020. godine, morati da napusti Energetske povelju.

Međutim, trenutno i potpuno povlačenje iz Ugovora nije moguće, kaže pravnik Markus Krajevski, koji već duži niz godina istražuje zaštitu investicija. Razlog je taj što su kreatori Ugovora o energetske povelji predvideli član 47, koji predviđa da ako ugovorna strana napusti povelju, može biti tužena u narednih 20 godina. Naučnici ga nazivaju „članom o zalasku sunca“, a aktivisti „zombi klauzulom“.

Poslednjih godina su investitori iz EU bili ti koji su tužili države EU u dve trećine svih

slučajeva povezanih sa energetsom poveljom. Sporazum između država članica stoga bi rešio veliki deo problema. Ali malo je verovatno da će se to dogoditi. Godinama je tinjao spor oko kompatibilnosti ugovora sa pravom EU, pri čemu su države EU nepomirljivo podeljene u dve frakcije.

Prošlog decembra, belgijska vlada zatražila je od Evropskog suda pravde da pojasni da li je Energetska povelja kompatibilna sa pravom EU. Presuda, koja je još uvek na čekanju, mogla bi bar da utvrdi primenljivost Ugovora o energetske povelji za sporove između investitora iz EU i država EU. Tako bi Energetsku povelju i arbitražni sistem koji pretilo postizanju klimatskih ciljeva na kraju mogle da sruše - sudije.

Izvor: investigate-europe.eu